

ГОДИНА 1996.
YEAR 1996.

Свеска -1
Volume - 1
Удк.911.3.312

Оригиналан научни рад
МИЛОШ БЈЕЛОВИТИЋ

ГЕОГРАФСКЕ ПОСЉЕДИЦЕ ГРАЂАНСКОГ РАТА 1991-1995 ПО СРПСКИ НАРОД НА ПРОСТОРУ БИВШЕ СФРЈ

И з в о д: У раду се разматрају значајне географске посљедице по српски народ настале рушењем СФРЈ и грађанским ратом 1991-1995, кад једино српски народ није имао право на самоопредељење. Стварање РСК и РС. Пораз РСК и окупација половине Босанске крајине. Истјеривање пола милиона српског становништва и други геноцид над њим. Изгубљена је готово половина српског етничког простора (СЕР) изван СР Југославије. Двоструке санкције РС. САД помоћу НАТО снага присиљавају РС на Дејтонски споразум, којим је признат ентитет Република Српска.

Кључне ријечи: Рушење СФРЈ, сецесија Словеније и Хрватске, грађански рат, санкције, сатанизација, геноцид, РСК и РС, српски етнички простор (СЕР), Дејтон и Париз, ентитет Република Српска.

A b s t r a c t: Within the work there have been discussed the significant geographic consequences for the Serb people, which were caused by the disintegration of the SFRY and by the civil war 1991-1995, when only the Serb people did not have the right of self-determination. Creating of the RSK and the RS, as well as the defeat of the RSK and the occupation of one half of the Bosnian Kraina have also been discussed, together with the expelling of a half of million the Serb population and the second genocid upon them. It was lost almost the half of the Serb ethnic region (SER) outside the SR Yugoslavia. Double sanctions were imposed upon the RS. By the help of the NATO forces, the USA made the RS accept the Dayton agreement, by which the entity of the Republic of Srpska was recognized.

Key words: Disintegration of the SFRY, secession of Slovenia and Croatia, civil war, sanctions, satanization, genocide, RSK and RS, Serb ethnic region (SER), Dayton and Paris, entity of the Republic of Srpska.

Увод

Ратови редовно имају значајне географске посљедице за народе и државе који у њима учествују. Кад су у питању грађански ратови, географске посљедице обично бивају још сложеније. Ратови се, као што је познато - воде због одбране народа и географских простора (државних територија) Они се завршавају побједама или поразима, што у географском погледу има за *Др Милош Бјеловитић, професор уопшверзитета у пензији, Филозофски факултет, 78000 Бања Лука, Бана Лазаревића 1. РС. Рад примљен 28.4.1996.

посљедице очување или враћање својих етничких простора, односно њихово губљење.

Грађански рат који се водио од половине 1991. године па до краја 1995. године готово на половини простора бивше СФРЈ донио је српском народу, узетом у његовој цјелини, најтежи географски пораз у новијој историји, послије турских освајања у средњем вијеку. С друге стране, српски народ је у овом рату остварио и велику побједу стварањем, одбраном и међународним признањем ентитета Република Српска у оквиру државе Босне и Херцеговина.

Циљ ових разматрања јесте сагледавање значајних географских посљедица грађанског рата 1991-1995, које су погодиле српски народ на простору бивше СФРЈ.

Стварање и рушење прве и друге Југославије

Као што је познато, прву државу Јужних Словена - Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца - створио је српски народ својим херојским побједама, али и огромним жртвама током цијелог I свјетског рата. Ова држава настала је 1. децембра 1991. године. Дијелимо мишљење оних који сматрају да је тада учињена главна стратешка грешка у борби српског народа за стварање његове националне државе. Грешка је у чињеници, да је прво требало ујединити све српске земље у једну националну државу, па затим вршити уједињење са оним народима који то желе. Главну одговорност за ову грешку сноси регент Александар. Овом приликом треба указати и на чињеницу да је имао пуну подршку највећег географа Јована Цвијића који је, упркос најдубљем познавању Јужних Словена, мислио да ће се ови народи временом моћи зближити у једној заједничкој држави. На несрећу српског народа нису прихваћена мишљења Николе Пашића и Живојина Мишића. Версајским миром створене су двије вишенационалне словенске државе: Краљевина СХС и Чехословачка. Створене су са истим двоструким географским циљем - да буду брана комунизму из Русије са истока и Њемачкој из центра Европе. Стварање нових вишенационалних држава, иако са народима блиским по језику и култури, а у случају Краљевине СХС са различитим религијама, степеном развоја и припадношћу разним културама, показало се за само двадесетак година као неуспио покушај. Чехословачка је жртвована од "демократских" западних савезника за очување мира. Чешка је предана Хитлеровој Њемачкој, која је поклонила "независност" фашистичкој Словачкој, али без њених јужних дијелова насељених претежно Мађарима. Краљ Александар уводи диктатуру 1929. године организујући државу са девет бановина и новим називом Југославија. Своју заблуду југословенства и

уједињења платио је властитом главом 1934. године у Марсеју. Послије његове смрти уводи се страначки живот. Србијанска и хрватска буржоазија споразумом неколико дана прије почетка II свјетског рата стварају Бановину Хрватску, што је представљало почетак краја прве Југославије. У саставу Бановине ушли су први пут простори Брчког, Дервенте, Травника, Бугојна, Мостар и др. Била је то једна од илузија србијанске буржоазије, да ће се хрватски национализам задовољити са стварањем Бановине. Да је то заблуда убрзо је показала за српски народ стравична 1941. година, кад се он у Хрватској и Босни и Херцеговини по други пут (први пут током I свјетског рата кад су постојали логори само за Србе) у 20. в. нашао на удару геноцида и то, не само од стране "државе", него и својих сусједа "браће" Хрвата и муслимана. Коликом је цијеном плаћена прва Југославија од стране српског народа, прије свега од стране Срба изван Србије, тешко је бројчано исказати. Остали су докази у виду логора Јасеновац и стратишта од Јадовна, преко Митровице, до херцеговачких јама и славенских бунара. НОБ је показала да је масовни покрет био само тамо гдје је живјело српско становништво. У НОБ-и цијела Б и Х је имала само двије бригаде Хрвата и Муслимана, а сама Крајина двадесетак, које се међутим нису смјеле звати српске! Српски народ је још једном пао у клопку идеје југословенства, овај пут под фирмом "братства и јединства". Побједа НОБ-а донијела је готово свим народима право на самосталност, а некима и право на нови национални идентитет (Црногорци, Македонци, Муслимани). Само је српском народу, без обзира на највеће жртве у рату 1941-1945. године и на постојање 2 милиона Срба западно од Дрине, његов етнички простор остао омеђен ријекама Дрином и Тимоком са додатком двију покрајина. Главним непријатељем социјалистичке Југославије сматрано је велико српство, онај исти противник ког је Аустроугарска презентовала Европи почетком овог вијека у настојању да оправда покушаје уништења малог, али упорног противника (Срба), који је пркосно стајао на путу њеног (германског) продора на исток. Узгред речено, у тој вишевијековној и вишенационалној држави Германа је било мање од 1/4 свег становништва!

Релативно мирни период развоја (1955-1985. године) СФРЈ праћен је унутрашњим потресима у којима је уклоњен и посљедњи Србин из највишег руководства (А. Ранковић 1966. год). То је био знак да се спрема рушење друге, социјалистичке и несврстане Југославије. Да је тако убрзо су потврдили националистички покрет у Хрватској (Маспок 1971) и побуне Шиптара. Власт је изнутра разарала Југославију увођењем Устава (1974) којим су покрајине у Србији постале државе у држави. Шиптарима ни то није било довољно, па су се 1981. поновно побунили. СФРЈ као и европске социјалистичке земље, почели су нагло да слабе. Пали су Берлински зид и СССР.

Њемачка се ујединила, и истовремено националисти свих боја, почев од Словенаца на сјеверозападу, преко Хрвата и Муслимана, до Шиптара и Македонаца на југу, нагло су дигли главе и почели тражити већа права и на крају стварање властитих независних држава. И друга Југославија је изгубила раисон д етре свог постојања. Уједињена Њемачка отворено је помагала сецесију, односно рушење хибридних држава (СФРЈ, ЧССР). Пружила јој се прилика да као држава поражена у два свјетска рата, у миру ревидира њихове резултате.

Први су почели рушити другу Југославију (СФРЈ) управо они народи чији су лидери руководили том државом (Хрвати и Словенци, из чијих редова су потекли Тито, Бакарић, Кардељ и Доланц). Уједно ови су народи и краљевском и комунистичком Југославијом највише добили, и то како територијално, тако и економски. Хрватска и Словенија су готово досегле своје етничке територије. Границе и једних и других одбранила је прво српска војска, а затим и ЈНА. Хрватска је добила сва јадранска острва, Истру и Барању, које никада нису биле у њеном саставу. Истовремено је НДХ у прољеће 1945. године имала фашистичку војску другу по броју иза њемачке! Словенија је добила излаз на море и прекорачила ријеку Сочу. Ово још једном показује да ниједан од ових народа није био искрено ни за какво уједињење или братство и јединство. Њима је свака Југославија добро дошла само за јачање своје нације и освајања тржишта Југославије. И социјалистичка индустријализација донијела је овим дјвјема републикама највише. Истовремено су из Србије сељене фабрике, као нпр. ВТЗ из Крагујевца, и размјештане у западним дијеловима земаља. Ваљда зато још и данас у Београду стоји споменик једном од аутора таквог плана (Борису Кидричу)! Директиве за рушење друге Југославије из Беча (Ватикана, Бона и других центара), систематски су спровођене у СФРЈ како од стране нових националистичких странака, тако и од водећих структура СК република. Колико је само лажи и мржње у том времену написано на рачун друге Југославије и српског народа! Да би се то сазнало довољно је летимично бацити поглед на новине које су излазиле у Загребу и Љубљани тих година. Иначе, више је него поучан примјер разарања ове државе, једног од оснивача ОУН 1945. године. Срушена је удруженим снагама реакција изнутра и извана. По сценарију по којем је рушена, изгледа сви народи бивше СФРЈ су имали право на сецесију и самосталност, осим Срба који су ту државу и створили. То су као нормално и морално прихватили западне демократије, побједници у хладном рату! Југославија је стога морала да нестане у таквим односима унутрашњих и међународних снага. Не заборавимо да начела геополитике кажу да је све дозвољено у циљу стварања већег животног простора свом народу. Не треба онда да изненађује то што је при разбијању бивше СФРЈ прећутно прихваћен

принцип тзв. двоструких мјерила по коме једна мјерила важе за Запад и за послушне бивше комунистичке земље, а друга за источне земље, а посебно за оне непослушне, међу које су увијек убрајани српски народ и његова држава. Још мање је изненађење то што су сецесионистичке снаге помогнуте извана и изнутра мамцем званим "независне државе". Зар није боље за велике земље да на Балкану, на простору снажне Југославије, имају 5-6 вазалних државица које ће се међусобно утркивати у томе која ће бити послушнија (Danke Dautshland)!? Због те користи, ето, одобрено је рушење једне државе, њене спољне границе су проглашене неважећим, а оне унутрашње за међународне. Због тога су Срби и ЈНА проглашени за агресоре на сопствену земљу и народ, а они који су напали за ослободиоце. Но ако све то није изненађење, остаје да се питамо како је у таквим околностима руководство бивше СФРЈ, тражећи арбитражу ОУН-а и ЕЕЗ-а, могло да очекује некакву међународну објективност!

Као што је познато Словенија и Хрватска су половином 1991. прогласиле независност коју су крајем исте и почетком 1992. године признали најприје Ватикан и Њемачка, стари, добри савезници из Еуропе. То су убрзо учиниле Француска и В. Британија, па је тиме круг рушења СФРЈ правно гледано био завршен.

Борба српског и црногорског народа за очување Југославије и стварање својих држава.

У сложеним унутрашњим и међународним околностима, пред државом у рушењу (СФРЈ) и њеним органом (ЈНА) постављени су задаци спречавања грађанског рата и штићење српског народа у Хрватској и Босни и Херцеговини од поповног геноцида од стране пових расиста, дјеце поражених у II свјетском рату. Српски народ у Хрватској, поучен невиђеним геноцидом 1941. године, није дозволио његово понављање, па је почетком 1990. године у Книну створио Српску демократску странку на челу са академиком Јованом Рашковићем. Српске аутономне области Крајине 21.2.1991. године доносе одлуку о издвајању из Републике Хрватске, а 19.12.1991. године Уставотворна скупштина у Книну доноси устав и проглашава Републику СРПСКУ КРАЈИНУ. Прије тога, путем проведених референдума, српски народ у Хрватској се готово у потпуности изјаснио за остајање у Југославији, а затим и за стварање своје државе. Хрватске паравојне формације, потпомогнуте оружјем, новцем и диверзантима извана, успјеле су крајем 1991. године да освоје највећи дио српског етничког простора у западној Славонији (СЕП). Према дефиницији Ј. Илића (СЕП) представља подручја гдје српски народ живи компактно, у већини, повезан са

матичним просторима неколико стотина година. Такав СЕП у западној Славонији освојиле су хрватска војска и паравојне формације крајем 1991. године, истјеравши српски народ са вјековних огњишта из општина Грубишно Поље, Вировитица, Подравска Слатина и Славонска Пожега. Остатак ове области очувао се у облику мостобрана, који је одбранила ЈНА (Бањалучки корпус). Окупљени постају ново средиште Области Западна Словенија. То је био први масовни егзодус српског народа (око 50.000 лица), који је на ТВ гледао цијели Свијет. Но и такви, Срби су проглашавајући за агресоре, ваљда због тога што су бранили своју вјековну постојбину! Истјеривање Срба, рушење и пљачкање њихових кућа, организовани државни терор, постали су један од метода стварања нове хрватске државе.

Од краја 1991. године постоји Република Српска Крајина са својим саставним дијеловима: Сјеверна Далмација, Лика, Кордун, Банија, Западна Славонија, Источна Славонија, Западни Срем и Барања. Укупно узевши РСК је имала површино од 17.000 км² или 30% површине Републике Хрватске, на којој је половином 1993. године живјело око 430.000 становника, од којих је 90% било српске народности.

Губитак српског етничког простора у Републици Хрватској Пораз Републике Српска Крајина 1995. године

Највећи пораз у грађанском рату 1990-1995. године српски је народ доживио првих мајских и августовских дана 1995. године. Тада је ојачана хрватска војска, уз подршку УНПРОФОРА и сигурност да нико неће, не може или не смије помоћи РСК, почев од Републике Српске до СР Југославије (иначе потписника Венс-Овеновог плана) те уз медијску и материјалну подршку западног свијета, извршила агресију на РСК. Српском народу у Хрватској нису вриједјели ни референдум за останак у Југославији, ни вјековно постојање на свом етничком простору, као ни постојање Војне крајине (16-19. в.), односно вјековна гињења за одбрану Европе, а прије свега Хрватске, Словеније и Аустрије од турске најезде. Тако су се они, које су српски крајишници вјековима бранили, још једном, падајмо се последњи пут одужили својим бранитељима!

Српски етнички простор најприје је изгубљен крајем 1991. године у западној Славонији, кад је око 50.000 прогнаника кренуло у најповију, али не и у посљедњу сеобу. Као и 1991. године (али и 1941. године) завршио етничко чишћење или прецизније "рјешавање српског питања у Хрватској", почело је у западној Славонији. За пар мајских дана 1995. године истјерано је око 16.000 Срба, око 500 је побијено, а око 2.500 исељено у Србију помоћу УНПРОФОРА. То је био трећи и посљедњи егзодус српског народа са ових

простора у за Србе погубном 20. вијеку.

Дошао је ред и на главнину РСК, па њене изразите географске регије: Банију (3.500 км² са 82.000 становника); Кордун (2.300 км² са 51.000 становника); Лику (4.100 км² са 48.000 становника) и Сјеверну Далмацију (3.450 км² и 87.000 становника) што износи укупно око 14.000 км² површине и око 260.000 становника. У кратким, али жестоким ударима из више правца модерно опремљена хрватска војска, за неколико дана је прегазила РСК, која је имала доста оружја, али не и чврсту одлучност да брани своје вјековне етничке просторе. Историја ће одговорити на питање да ли је била ријеч о договору, или о нечем сличном. Посљедице су по српски народ исте, јер је истјеран са свог вјековног етничког простора, одакле га много јаче силе нису могле помаћи. Тих августовских дана покренуо се српски народ са преко 200.000 лица на хиљадама аутомобила, трактора и коњских запрега, преко ријетких прелаза на ријеци Уни (Костајница, Двор, Мартин Брод). Свјетске ТВ станице приказивале су овај егзодус српског народа, један од најбројнијих у његовој историји, који међутим по стандардима демократије новог свјетског поретка није представљао етничко чишћење, него добровољно исељавање! Колоне прогнаника тјеране својом муком и јадам, поставиле су пут преко Републике Српске за Србију, углавном у Војводину.

Република Српска Крајина постојала је око 4 и по године. Тешко је раздирана изнутра својим странкама, са страпе из Србије, као и јаком снагом непријатељских (хрватских и свјетских) медија. Ни од кога помогнута РСК у отсудним тренуцима, морала је претријети брз и потпун пораз, најтежи српски пораз у грађанском рату на простору бивше СФРЈ. Хрватска војска и већи дио народа још су једном, трећи пут у 20. в. показали сву своју мржњу и бестијалност према својим вјековним сусједима (да не употребимо давно профанисану ријеч "браћа"). Они су газили, линчовали, бомбардовали оне који нису могли или хтјели избјећи. Ово је сада, регистровао и западни "демократски" свијет, па је коначно почео постављати питање о демократском устројству нове хрватске државе.

Стварање Републике Српске и њено међународно признање

Република Српска настала је на простору бивше СР Босне и Херцеговине као директна посљедица рушења СФРЈ како од стране унутрашњих непријатеља (сецесионистичке Словеније и Хрватске), тако и од вањских сила (Њемачка, Ватикан, ЕЗ, ОУН и на крају САД). Позив СФРЈ да јој ЕЗ и ОУН помогну у разрјешавању унутрашње кризе, дао је могућност растурања ове државе заједничким снагама њених унутрашњих и вањских

непријатеља. Арбитражна комисија ЕЗ-а француског правника Бадинтера децембра 1991. године проглашава дисолуцију СФРЈ и предлаже да бивше републике треба признати као нове државе у постојећим границама. То је први случај да се интерне границе признају као међународне. Прије тога Словенија и Хрватска 8. октобра 1991. године проглашавају самосталност. За њима журе посланици СДА и ХДЗ, који 15. октобра 1991. године у Скупштини Б и Х усвајају Меморандум о сувереној Б и Х. Посланици СДС напуштају засједање и 24. октобра 1991. године организују Скупштину српског народа који расписује плебисцит народа Б и Х за остајање у Југославији. На плебисциту 9. и 10. новембра 1991. године српски народ у Б и Х се са 96% свих гласова изјаснио за останак у СФРЈ. Влада и дио предсједништва Б и Х, против воље представника српског народа, упућује 20. децембра 1991. године захтјев ЕЗ-у да призна суверену и независну Б и Х. На саговор западних заштитника САД и ХДЗ организују 29. фебруара и 1. марта 1992. године референдум за суверену Б и Х, а да на листићу није ни било питање: "Желите ли остати у Југославији?" Хрватска шаховница и зелени барјак чврсто су се повезали у борби против српског народа, и то не први пут у овом вијеку! Последњи покушај очувања мира у Б и Х био је Лисабонски договор (18.3.1992) о устројству Б и Х по етничким кантонима, који је Изетбеговић прихватио, али на миг западних савјетника одбацио у Сарајеву. "Даваоци добрих услуга" са запада настављају перфидну игру рушења једне, сада непотребне државе. ЕЗ 15.1.1992. године признаје независност држава Хрватске и Словеније, чиме је правно престала да постоји СФРЈ. Игра се наставља даље и земље ЕЗ-а и САД експресно признају и гурају пријем "независне" и "суверене" Б и Х у ОУН. Истог дана, 7. априла 1992. године у Бањалуци Скупштина српског народа проглашава државу Република Српска Босна и Херцеговина. Оружане паравојне формације муслимана и Хрвата уз помоћ војске из Хрватске од 12.4.1992. године нападају објекте ЈНА. Половином маја под притиском међународне заједнице остаци ЈНА се морају повући из Б и Х као агресори!. По договору и наредби са запада, крајем маја 1992- исцениран је масакр властитог народа у улици Васе Мискина. То је заштитницима муслимана и Хрвата (западним силама на челу са САД) послужило као повод да експресно уведу санкције СР Југославије као агресору! У Савјету безбједности једино се Кина уздржала од гласања. Сатанизација српског народа и СР Југославије узела је велики замах. Готово сви свјетски медији, а посебно медији Њемачке, Аустрије, Ватикана, Француске и САД истичу се у тој до сада у свијету невиђеној кампањи. Ко данас жели макар да наслути истину, довољно је да само погледа наслове новина наведених земаља тог времена, па да се увјери у то како су се глобално удружили западни и исламски свијет у борби за некакав "нови свјетски

поредак", а против свих оних који не слушају. У овом случају то је било против цијелокупног српског народа који је у два свјетска рата учествовао на страни побједника и над којим су уз помоћ свјетских сила извршена два геноцида од стране његових најближих сусједа. Јак међународни притисак присиљава војску РС да уступе сарајевски аеродром трупама УНПРОФОРА. Венс-Овенов план нуди цијепанье простора Б и Х, а други нуди конфедерацију са три етничке провинције и даје РС 49% територије Б и Х, у вријеме кад је она држала 65%. Пошто тада није било говора о ентитету српски народ на референдуму одбацује тај план, упркос притисцима Милошевића и Мицотакиса на Палама. СР Југославија, да би стекла повјерење западних сила, уводи санкције Републици Српској. Тако је око РС успостављен чврст појас санкција и контрола границе на Дрини од стране УНПРОФОР-а. Полазни став: "Сви Срби у једној држави", и : "Србија се сагињати неће", еволуирао је у дипломатски став, по коме ће СР Југославија признати сваки споразум српског народа са властима нових држава. Узалудни су били позиви РСК и РС на уједињење цијелокупног српског народа. Истовремено је рађено да се руководства српских творевина РСК и РС ослабе извана и изнутра. Руководство РСК је више пута смјењивано, што није успјело у РС. У међувремену је дошло до рата између Хрвата и муслимана око територија са којих су заједничким снагама очистили Србе (нпр. долина Неретве). Херцег-Босна је ишла толико далеко да је источни дио Мостара готово потпуно срушила и то пред очима свјетске јавности (нпр. Стари мост на Неретви у Мостару). ЕУ није била у стању да натјера Хрвате и муслимане на примирје. Муслимани настављају игру на карту жртве и тражењу помоћи споља (од САД, Њемачке и исламских земаља). Руководство РС и њене војска показали су висок степен толеранције и витештва у рату, а упркос томе стално су оптуживани од западних медија као агресори, ратни злочинци и сл. Тако су током национално-вјерског рата између Хрвата и муслимана 1993-1994. године власти РС и војска омогућили пролаз десетинама хиљада жена, дјеце и старијих особа преко територије РС (нпр; Хрватима из Вареша до Кисељака; Хрватима из Травника и околине преко Влашића, Бањалуке и Купреса до Ливна, те онима из Коњица преко Борака и Невесиња до Стоца. Ово међутим нико није признао Републици Српској и њеном руководству.

САД преузимају рат у Босни у своје руке и присиљавају Хрвате и муслимане на стварање вјештачке МХ Федерације 1994. године, као протутеже Републици Српској. Тиме је заправо ударен и темељ правном признању РС. Послије војних пораза од удружених противника и НАТО пакта, РС је присиљена на мир у Дејтону 21.11.1995. године, који јој доноси признање ентитета - Републике Српске.

Границе ентитета Републике Српске

Границе најмлађе српске државе, ентитета Републике Српске у оквиру Босне и Херцеговине, резултат су прије свега одбрамбеног, грађанског, етничко-вјерског рата у трајању од три и по године (1992-1995), али и Дејтонског споразума и Париског мира (14.12.1995), који су признали право РС на 49% територије бивше Б и Х, границе ентитета и својство државности српском народу.

Граница ентитета Република Српска почиње на западу код мјеста Рудице и води ријеком Уном југозападно до мјеста Отоке (17 km), чији је источни дио у РС, затим југоисточно на село Арапуша, па источно на Хашане (у МХФ) и на Ст. Ријеку (у РС) десетак км јужније од Љубије. Одатле граница скреће на југоисток избијајући на ријеку Сану код села Копривна (8 km сјеверно од Санског Моста) и даље скреће југоисточно на серпентине изнад села Сасине и води паралелно са ријеком Саном источно на удаљености 3-8 km, дужином 35 km сијекући српско село. Д. Ратково (почетак регије Змијање). Одавде скреће право на запад дужином од 35 km до иза села Дринића у Петровачком пољу. До тог села граница води 3-4 km јужно од цесте Кључ-Петровац рубом Бравског поља, обухватајући планину Срнетицу (1378m), тако да истоимено насеље, некад раскрсница шумских пруга, остаје у средини западног дијела цепа. Од Дринића (8 км источно од Петровца) граница скреће смјером сјеверозапад-југоисток дужином од 70 km врховима планине Клековаче (1962 m), Тисове косе (1208 m) и Голе косе (1651 m) на превој Млиниште (1273 m), остављајући планину Виторога у РС. Само сјеверни руб Купрешког поља остаје у РС, а српско село Благај у МХФ. Источно на 5 km граница скреће оштро на сјевер-сјеверозапад паралелно са током Врбаса (2-10 km западно од ријеке) преко Сјенокошића (1565 m) Равне горе (1429 m) и избија на ријеку Пливу код Језера (10 km западно од Јајца). У селу Присоје граница скреће сјевероисточно на ријеку Врбас 1 км низводно од ушћа Угра, чијим кањоном води правцем југоисток тридесетак км, све до ушћа реке Иломске гдје скреће на сјевер на превој Коричани (1173 m), остављајући хрватско село Г. Коричане у РС. Масив Влашића је у МХФ, а граница је повучена развођем Врбање и Угра, те сјевероисточно води преко Меокрња (1425 m), на села Језера и Подјезера, откуд скреће на сјевероисток развођем Усоре и Босне. Планина Мањача (1358 m) остаје у МХФ, а Смолин (1148 m) у РС. Одавде (10 km сјеверозападно од Жепча, који држи хрватска војска) граница води на сјеверозапад развођем В. Усоре, Босне и Усоре (Змајевац 684 m и Дебело брдо 477 m), тако да је град Теслић 3 km од границе, а Тешањ 5 km. Граница даље води на сјевер преко клисуре Усоре и

сјевероисточно преко Бандере (334 m) и села Омањска гдје скреће на југ на ријеку Усору, коју прелази прије ушћа у Босну, којом наставља на југ до клисуре (Вис 469 m) на 5 km сјеверно од Маглаја. Одатле граница води источно тридесетак km, а јужно од врхова Озрена (Краљица 883 m) и истоименог манастира избијајући код села Кртова на ријеку Спречу. Овом ријеком граница води око 30 km на сјеверозапад до Станић Ријеке на 5 km источно од Добоја, тако да Озренски цеп има ширину од свега 7 km. Но и Тешањско испупчење има најмању дубину од 10 km. Даље граница иде на сјевероисток линијом фронта преко Требаве до села Д. Леденице (5 km сјеверно од Градачца), одакле се повија југоисточно на села Пореврице и Блажевац гдје сијече цесту Сарајево-Орашје. Одавде води граница сјевероисточно до села Г. Вукшић гдје скреће на југоисток паралелно са током Саве, јужно од Брчког, а ширина коридора код Омербеговаче (у РС) износи само 5 km. Хрвати су одбранили орашки мостобран, а ширина коридора је 10 km (Вукшић-Лепепица). Линија фронта је водила на село Гребницу, али су дејтонски моћници поклонили послушним Хрватима меандар Саве дужине 4 km са мостом на Сави и дијелом луке у Шамцу. Други је поклон усташка општина Оцак, а граница води од ушћа Босне југозападно на град Оцак (ширина коридора 12 km, а дужина 45 km) чијом периферијом води у дужини од 15 km сјеверозападно на Саву код села Брусница.

Од Омербеговаче граница води југоисточно испред Челића одакле се повија југозападно остављајући у РС средњи дио Мајевице (Међедник 842 m), док је врх Столице (915 m) са ТВ релејом поклонен муслиманима. Граница скреће сјевероисточно до рудника угља Мезграја, а затим источно до Ст. Теочака и одатле правцем сјевероисток-југозапад до Сарајева. Код Витинице граница је само 8 km од Дрине. Даље води поред насеља Мемичи, преко насеља Гојчин обухватајући плашину Јаворник (1060 m) и излази на Туралиће источно од Кладња, води на десетак km источно од цесте Тузла-Сарајево, што представља поклон дејтонских моћника као и Српско Сарајево. Тако врх Озрена и Црепољско остаје у МХФ, а граница код Хреше излази на ушће Лапишице. Слиједи опет поклон МХФ до врха Требевића, као што су пресјечене цесте код Враца, у Добрињи и Војковићима. Граница води југоисточно до Богатића, гдје је МХФ поклонена веза са енклавом Горажде. Код Трнова веза има ширину од 6 km, а њен сјеверни дио води јужно од врхова Јахорине и од Боровца (1750 m) скреће на сјевер захватајући мјесто Прачу, води југоисточно на Сопотницу (3 km источно од Горажда). Слиједи опет дејтонски поклон муслиманима у виду појаса источно од Дрине дужине до 20 km а ширине 1-4 km. Јужно од Устиколипе прелази Дрину на запад сјеверно до мјеста Трново. Граница скреће југоисточно на Трескавицу, чији већи дио остаје у РС, а граница води на Неретву код мјеста Обаљ.

Одавде води западно на који км јужније од Ријеке на Зијемље одакле скреће јужно до Попова поља. Врх Вележа (Ботин 1969 m) је у РС, а граница иде преко мјеста Кокорице, Рабице и Камена, луком око Стоца на Хргуд и Орашје у Попову пољу. Граница води јужно од овог поља на 1-3 km (Хум, Љубово и Чичево у РС). Хрватска је помјерила границу за 3-7 km.

Границе РС као ентитета су дуге око 1100 km, а знатно су дуже са онима на Уни, Сави, Дрипи и према Црној Гори. Облик РС је веома непогодан, пошто се састоји од два готово раздвојена дијела (облик бисага). Но, одбранило се у неравноправној борби оно што се могло. Сада то треба знати сачувати.

Миграције становништва као посљедица грађанског рата 1991-1995. на простору бивше Босне и Херцеговине

Сваки рат доноси тешке посљедице становништву, посебно оном настањеном на просторима гдје се воде ратне операције. У грађанском, вјерско-етничком рату, такве су посљедице још теже и сложеније. То показује и примјер Босне и Херцеговине. Иако су неки водећи људи били свјесни тога какве ће тешке посљедице рат донијети њиховом пароду, ипак га нису могли, знали или хтјели да избјегну. Узалудна су била убјеђивања српских посланика у Скупштини Босне и Херцеговине.

Према прорачунима у 1994. години, кад је РС имала највећу површину од око 32.878 km² (преко 64% простора бивше Б и Х), вршеном према попису становништва из 1991. године, етничка структура по општинама и градовима је била оваква:

ТАБЕЛА 1. Етничка структура РС у 1994. г. према попису становништва 1991

	Број становника		Структура у %	
	Општине	Градови	Општине	Градови
Укупно	2,044.146	758.000	100	43,2
Срби	1,098.090	758.000	53,7	43,2
Хрвати	222,140	68.928	10,9	9,1
Муслимани	584.412	244.005	28,6	32,2
Југословени	96.071	84.691	4,7	11,2
Остали	43.433	33.732	2,1	4,4

Извор: Јакшић Д. Реп. Српска, стр. 107.

На тадашњем простору РС српско становништво је чинило 54% укупног, а са Југословенима и Осталим око 60%. Хрвата је било 11%, а

Муслимана 29%, што је доказ јаке етнопросторне измјешаности. То међутим стоји само у глобалном, статистичком посматрању појаве. Стање у градовима је било још слабије по српско становништво (43%), које је тек са Југословенима чинило више од половине укупног. Муслимана је било више у градовима него у општинама за 3,6%, Срба мање за 10,5%, али је зато Југословена било за 6,5% више у градовима. Ту их је било више од Хрвата (11%:9%). Југословени и Остали су градско становништво (85%).

Етнопросторна структура становништва у РС сасвим је другачија, јер је од укупно 3.319 насеља са простом већином, српско становништво живјело у 2.268 таквих насеља (68% свих насеља), која су истовремено имала чак 76,5% тадашње површине РС. Хрвати су имали таква 232 насеља са 6,4% површине, а муслимани 819 насеља са 17,0% површине. Стање је још повољније по српски народ у насељима са већим удјелом истог становништва. Насеља са више од 66% српског становништва је било 2.089 (или 62,9% свих насеља), а њихова површина је заузимала 70,2% РС. Хрватска насеља су имала 5,1% површине, а муслиманска 13,4% површине. Насеља са више од 92% истог народа била су овако распоређена: српска 1716 или 51,7% свих са 59,9% тадашње територије РС; хрватска насеља су имала 2,8% површине, а муслиманска 8,2% површине РС. Етнички чистих насеља са више од 99% исте народности, било је укупно 1.401, а од њих су 1.202 (или чак 85,8%) била српска. Она су од укупних насеља чинила 36,2%. Таквих хрватских насеља је било 58, а муслиманских 141. Дакле, по стварном географском распореду становништва по насељима, Република Српска је 1991. и 1994. била неоспорно српска земља.

Вриједна пажње је и чињеница да су српска насеља са простом већином чинила 76,5% тадашње РС, или округло 25.000 км², односно тачно онолико колико су РС одрезали амерички дејтонски кројачи. У РС, те године су Хрвати и Муслимани имали 23,5% површине или око 7.800 км². Пошто су у завршним ратним операцијама хрватске и муслиманске снаге уз директну помоћ снага за брза дејства и уз директне ударе НАТО авијације по систему веза РС, заузеле више од половине Босанске крајине (око 9.200 км²) морали су по Дејтонском споразуму вратити РС око 2.500 км² да би се добио потребан однос површина 51%: 49%. Из истих разлога Републици Српској су отели исконске српске земље, Српско Сарајево, затим просторе Коњица, Мостара и Горажда и вратили Хрватима усташки простор Оцака.

Толико да се зна како пролазе они што су противе остварењу новог свјетског поретка, који уводи амерички империјализам. За поуку свима онима, који се противе или само другачије мисле, који нису послушни или како се то садашњим језиком каже "кооперативни".

Укупан број прогнаног, избјеглог, расељеног, етнички очишћеног

становништва у Б и Х тешко је установити, јер је то динамична категорија. Крајем 1995. године у СР Југославији је било регистровано 211.000 таквих лица, углавном српске националности. У другој половини 1995. године са простора Босанске крајине избјегло је око 300.000 лица, са Озрена око 50.000 лица и са подручја српског Сарајева око 100.000 лица, што у збиру даје око 660.000 избјеглог и прогнаног српског становништва. Попис избјеглих и расељених лица марта 1996. године у РС дао је укупну цифру од 414.324 лица, што са оних 211.000 изгнаника у СР Југославији чини укупно око 625.000 лица. Пошто се један дио таквог становништва из разних разлога није нигдје евидентирао, то се може узети да се код српског становништва укупан број покренутог креће између 750.000 до 800.000 лица или 54-57% укупне српске популације. Код хрватског становништва укупан број покренутог се креће око 350.000 лица или 45% укупне популације. Код муслиманског становништва, сада Бошњака, број избјеглог, прогнаног и покренутог становништва се креће око 500.000 лица са простора Републике Српске (у 1994. години), са подручја Херцег-Босне око 200.000 таквих лица и око 100.000 лица из других крајева (Цазинска крајина). То износи укупно до 800.000 таквих лица, што представља око 42% муслиманске популације бивше Б и Х.

Збир прогнаних становника на простору бивше Босне и Херцеговине износи око 2 милиона људи и чини готово половину укупног становништва. То је, нема сумње, највећа трагедија народа бивше Босне и Херцеговине.

Завршне мисли

Српски народ, узето у цјелини, на простору бивше СФР Југославије претрпио је у грађанском и вјерско-етничком рату 1991-1995. године највећи и најтежи географски пораз у историји, последије турских освајања. Од око 150.000 km² српског етничког простора (СЕП) на територији бивше државе било је око 48.000 km² тог простора изван СР Југославије.

Укупни територијални губици СЕП-а се крећу између 21.000 km² и 23.000 km² (без или са источном Славонијом и Барањом), односно 44% или 48% територије СЕП-а изван СР Југославије. Посматрано хронолошки и географски у 1991. године изгубљен је највећи дио западне Славоније, а остатак почетком маја 1995. године. Главни простори Републике Српске Крајина (Банија, Кордун, Лика и сјеверна Далмација) изгубљени су августа 1995. године, уз тотално етничко чишћење српског становништва из тих предјела, које се повукло (око 220.000 лица) преко РС у Србију (највише у Војводину). Са простора Хрватске у 1991. години истјерано је комбинованим дејствима државног терора и паравојних формација око 200.000 Срба. Тако

данас у Републици Хрватској може бити између 100.000 и 200.000 људи српске националности, рачунајући ту и преко 100.000 Срба у Славонско-барањској области. На тај начин Република Хрватска уз подршку и помоћ западног "демократског" свијета, а прије свега вјековних заштитника Ватикана и Њемачке, успјела да истјера 2/3 српског народа и тако да ријешити "српско национално питање у Хрватској". Хрватска је освојивши и просторе РС (од Гламоча до Јајца) испала главни побједник у грађанском рату 1991-1995. године на простору СФРЈ. Географски гледано српски народ је изгубио западну половину свог етничког простора изван СРЈ.

У по српски народ кобној 1995. години изгубљен је не само вјековни СЕП од око 14.000 km² у Хрватској, него је дошао у питање и његов опстапак у матичним областима на простору Босне и Херцеговине. Док је чврсто контролисала границу па Дрини, међународна заједница је истовремено дозволила да се у ратне операције, поред хрватских и муслиманских снага укључи и редовна хрватска војска из РХ, што је резултирало тиме да војска РС остане сама против све бројнијег, боље наоружаног и од стране западних сила директно помогнутих непријатеља. У борби се укључују снаге за брза дејства и на крају свијација НАТО пакта, која је разорила модерни систем веза РС. Септембар и октобар 1995. године су били критично вијеме за РС. Хрватска војска је стигла до Бочца (38 км јужно од Бањалуке), а муслиманске снаге до Кључа и Санског Моста и то у данима по закључењу примирја. Заједно су отели РС преко 9.000 km² територија и покренули око 300.000 људи са њихових вјековних матичних простора. Споразум у Дејтону (21.11.1995.) дао је РС 49% територија бивше Б и Х, па је МХФ морала вратити РС око 2.500 km² (Мркоњић Град, Шипово и др.). Републици Српској ампутирана је готово половина Крајине, Српско Сарајево, простори Неретве, Коњица, Мостара, Озрена и др.

Посматрано географски, РС је највише изгубила на западу, али је зато највише добила на истоку у Подрињу. Муслимани су сабијени у језгро Босне (Сарајево-Тузла-Градачац-Тешањ-Травник-Бугојно-Мостар-Сарајево). Хрвати су највише узели од Срба у јужном дијелу Крајине, али и од муслимана (Столац, Чапљина, Прозор и др.), али су од њих и изгубили Вареш, Какањ, Травник, Бугојно).

Из својих домова покренуто је око 800.000 Срба, толико муслимана, око 350.000 Хрвата или око 2 милиона становника Б и Х.

Република Српска је главни резултат вјековне борбе српског народа за своју државу у Босни Херцеговини. Макар и као ентитет, са својих 25.000 km² територије и 1,2

милиона становника она представља респективно остварење, које се мора очувати по сваку цијену.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Гњато Р. (1995): Република Српска - Географске детрминапте интегралног и регионалног развоја, Зборник радова симпозијума Ресурси Републике Српске, Бања Лука, (стр. 5-18).
2. Екмечић М. (1995): О истраживању историје Босне и Херцеговине данас. Босна и Херцеговина од средњег вијека до новијег времена, Историјски институт САНУ, књ. 12, Београд, стр. 13 - 29
3. Рудић В. , (1993): Југословенство, бивша Југославија и њене друштвеногеографске карактеристике, Зборник радова Географског факултета ПМФ, св. 42, Београд, стр. 17-25.
4. Илић Ј. (1993): Срби у Хрватској - Насељавање, број и територијални размештај, Едиција Етнички простор Срба, књ. 3, Београд. стр. 7-172.
5. Спасовски М. , Живковић Д., Степић М. , (1992): Етнички састав становништва Босне и Херцеговине, Едиција "Етнички простор Срба", књ. 2, Београд. стр. 1-104.
6. Бјеловитић М., (1993): Рат као примаран чипилац промене у размештају становништва на примеру српског народа бјеловарске регије у Хрватској, Гласник Српског географског друштва, LXXIII, бр. 2, Београд, стр. 51-56.
7. Јакшић Д., (1995): Република Српска - Простор, становништво, ресурси, Народна и универзитетска библиотека Петар Кочић Бања Лука, стр. 1-247.
8. Prohimitu Peace Talks Representative Map, Inter-Entity Boundary Line. Р око 1:700.000
9. Карта разграничења по споразуму у Дејтопу. Босна и Херцеговина, Р 1:700.000, Геокарта Београд, 1996.
10. Границе Републике Српске (1996): Специјални додатак, Нова крпа, IV, бр. 29-30, Прегледна карта Б и Х на корицама са 39 карата граничног подручја у Р 1:100.000 Бања Лука.

S u m m a r y

GEOGRAPHIC CONSEQUENCES OF THE CIVIL WAR 1991-1995. FOR
THE SERB PEOPLE ON THE TERRITORY OF THE SERB

The disintegration of the second Yugoslavia (SFRY) had disastrous consequences for the Serb people, as well as the disintegration of the first one - the Kingdom of Yugoslavian (1941). The difference is in the fact that by the disintegration of the first one there was a great number of the killed Serb population, whereas due to the disintegration of the second one there were not so many killed people, but that is why there was a significantly greater number of the Serbs expelled from their Serb ethnic region (SER). The people was expelled from the territory of the Republic of Srpska Kraina (14.000 km²), while the territory of the Slavonia-baranja region has been integrated in Croatia.

The greatest geographic defeat of the Serb people was the loss of the SER from Bilogora, papuk and Psunj in the north, including Banija, Kordun, Lika and the Northern Dalmatia in the west in the Republic of Serb Kraina (RSK). It was followed by the loss of the southwest half of the Bosnian Kraina, half of Ozren, a part of the Serb Sarajevo, the valley of the Neretva etc. what is in total about 21.000 km² or 45% of the SER outside the SR Yugoslavia. One of the main causes of the defeat was the extremely unfavourable international circumstances (without allies).

The main success of the Serb people defense was keeping peace in Yugoslavia as well as creation and international recognition of the REPUBLIC OF SRPSKA entity in Bosnia and Herzegovina. By the Dayton Agreement (21 Nov. 1995) there were determined the borders and the size of the RS which means 49% of the territory of the former Bosnia and Herzegovina that is 25.000 km² with about 1,2 milion of the inhabitants among the rivers Una, Sava, Drina and Trebinje. The shape of the entity is very unfavourable and endangered by the corridor near the town Brčko.

The war made a lot of people leave their homes: about 800.000 Serbs, about the same number of moslems and about 350.000 Croats, in other words about 2 million of the inhabitants of the former Bosnia and Herzegovina.

Disregarding the great war disasters, losses in people and materials, the Serb people in Bosnia and Herzegovina won its state called the Republic of Srpska. This people does not need an artificial, but an united Serb state, and the Republic of Srpska means the first step to that goal.